

ljenju svojega naroda, zato da bi ga spoznal, se ga zavedel, videl, kaj je kako živi in kako bi moral živeti.

Pri drugih kulturnih narodih prevladuje to drugo oblikovanje narodovega življenja; ni ga skoraj področja pri njih, ki bi o njem dan za dnem ne razmišljalo vsaj na desetine ljudi. Redki so umetniki, ki bi s svojo ustvarjajočo silo znali postaviti ogledalo svojemu narodu. A če naj bo narodovo življenje aktivno in njegovi delavci vsak trenotek s čutom odgovornosti prežeti, tedaj je poleg umetniškega ustvarjanja neobhodno potrebno še neprestano razmišljanje o vseh vprašanjih, ki jih zadaja narodovo življenje. In tega Slovenci doslej nismo znali nikoli ali pa veliko premalo. Najbrže zato, ker se nikoli nismo vladali s polno odgovornostjo za svojo usodo.

Ne maramo, da bi bilo slovenstvo danes le iz meseca v mesec se ponavljajoča, zgolj besedna afirmacija. Nočemo, da bi bilo slovenstvo danes le kulturni, jezikovni problem brez trdnih tal. Dandanes je slovenstvo predvsem dvoje: moralni problem v prvi in socialni problem v drugi vrsti. Žalibog pa imamo po žilah še vse preveč praznega čitalniškega zanesenjaštva. Premnogokrat še mislimo, da je z besedami vse opravljeno. Manjka nam čut odgovornosti v obravnavanju narodnih zadev. Trdega dela nismo vajeni, dejstvom slovenskega življenja ne znamo ali se celo ne upamo gledati naravnost v obraz, suhe številke, ki vedo marsikaj povedati o našem slovenskem življenju, so nam puste, zoprne, nevšečne, da jih najrajši prevalimo na tuje rame. Tako se mi zdi, kakor da bi hoteli reči: pustimo trde številke in reševanje problemov, ki številke o njih govore, drugim, ki nam režejo kruh in usodo kroje. Preveč smo bili zmerom vajeni, da so nam drugi ravnali življenje, pa se nismo privadili razmišljati o svojih problemih s polnim čutom odgovornosti. Nikakor pa se ne da s polno odgovornostjo reševati problemov, zlasti pa ne socialnih problemov, ki jih zadaja narodovo življenje, če niti socialnega obraza svojega naroda ne poznaš. Kako drugače in polneje bi danes mogli zastaviti pri nas socialno vprašanje, če bi imeli zbrane študije, kakršno je dr. Žgeč napisal za Haloze, za vse dele slovenske zemlje, za vsa slovenska mesta, trge, za vse panoge slovenskega življenja.

Volja do lastnega obstanka in razmaha mora biti; moralna sila, ki to voljo nosi, mora živeti neuklonljivo in na vse žrtve pripravljena slednji dan; a čut, poln čut odgovornosti nas dandanes nujno sili k čim podrobnejšemu in temeljitejšemu delu za spoznanje nas samih, naših problemov, naših težav in tegob, vseh realnih pogojev za naš obstanek in naš čim širši in čvrstejši razmah.

S. Leben

Politični pregled

Po Stresi

Zdi se, da mednarodna politična snovanja že zlepa niso bila takó živahna in razgibana kakor v tem razdobju od novega leta sèm. Vrsté se sestanki, obiski, dogovori in pogodbe, ki jim dá kdaj pa kdaj še novega vzpodbudnega sunka kak dogodek kot je bil nemški sklep o uvedbi redne vojaške službe. Državniki in diplomati hité dopovedovat, kakó so njihove vlade vse prevzele od miroljubnosti in kakó je zató njihovo prizadevanje posvečeno okrepitvi in trdni organizaciji mirú. In vendar vse te številne akcije ne morejo zakriti

nasprotij v današnji evropski in svetovni politiki, kajti iznad vseh konferenc in paktov se mogočno dvigajo silna dejstva italijanskega pohoda v Abesinijo, nemškega oboroževanja in oboroževanja drugih evropskih držav poleg napetosti in dejanskih spopadov drugod po svetu, zlasti na Daljnem Vzhodu in v Tihem oceanu. Kakšna je torej prava podoba današnje evropske politike in kakó moramo razumeti vse zunanje politične dogodke zadnjega časa, zlasti tudi sklenitev francosko-sovjetske pogodbe o medsebojni pomoči?

Načrt, da se zblížajo štiri evropske velike države, si na novo porazdelé interesna področja in takó ustvarijo neko novo razmerje sil, ki ne bi slonelo na določbah versajske mirovne pogodbe, se do danes še ni uresničil. Za ta načrt, ki ga že nekaj let predlaga Angleška, sta se odločili Francoska in Italija ter se sporazumeli za sodelovanje, toda ni biló mogoče še pridobiti Nemčije, ki se noče dati vtisniti v sedanje meje in takó neposredno ogroža Francosko in Italijo. Takó se pojavlja nasprotnik tam, kjer ga tri velike sile, ki so se sporazumele, ne bi hotele videti, in te tri države iščejo proti temu nasprotniku pomoči in zaveznikov tam, kjer jih v resnici ne bi rade iskale. Toda ne zamudi se nobena prilika, da se ne bi Nemčija spet vabila v krog ostalih treh velikih sil, ki se skrbno izogibajo vsemu, kar bi jo utegnilo odvrniti.

To je biló opaziti že pri rimskih in londonskih razgovorih, pri katerih so poudarili, da morajo biti načrti o ureditvi Srednje, Vzhodne in Jugovzhodne Evrope táki, da bi jih mogla sprejeti tudi Nemčija. Angleška je prevzela nalogo, da posreduje pri Nemčiji in jo pritegne k sodelovanju. Med tem pa je Nemčija z uvedbo splošne vojaške dolžnosti še bolj vznemirila ostale vélike sile in sporazum je bil na táki osnovi še manj mogoč. Toda konferenca zastopnikov Angleške, Francoske in Italije v Stresi je pokazala, da si te tri države navzlic vsemu želé sodelovanja z Nemčijo.

Konferenca v Stresi je imela namen presoditi splošni evropski politični položaj in zlasti nemški sklep gledé ustanovitve redne vojske. Gledé tega nemškega sklepa sta se pridružili Angleška in Italija predlogu spomenice, ki jo je Francoska že prej naslovila Svetu Zveze narodov. O tej spomenici bomo še govorili spodaj. Čeprav sta hoteli Francoska in Italija, da se sklene kaka določba za primer, da bi Nemčija spet kršila versajsko mirovno pogodbo, vendar do te odločitve ni prišlo, pač po posredovanju Angleške, ki je prišla v Streso celó z namenom, da bi dosegla, da se vrne Nemčija v Zvezo narodov. O vrnitvi Nemčije v Zvezo narodov tudi ni biló govora, saj bi biló to spričo francoske pritožbe zeló neprimerno. Pač pa so vse tri sile izjavile svojo pripravljenost, skleniti nov sporazum gledé oboroževanja, ki bi nadomestil sedanje določbe 5. poglavja versajske pogodbe, ki jih je Nemčija s svojim sklepom od 16. marca enostransko prelomila. To pomeni: 1. da so Angleška, Francoska in Italija pripravljene ponuditi Nemčiji novo osnovo, na kateri bi se mogel doseči sporazum; 2. da nihče več ne véruje v razorožitve; to je še bolj poudarjeno v ugotovitvi, da je za neuspeh razorožitve odgovorna Nemčija, in v sklepu, da se prizna državam, ki se čutijo ogrožene, pravica, da okrepe svojo obrambo. In res je Angleška že kmalu potem napovedala novo oborožitev vsega angleškega imperija.

V drugi vrsti so zbrani zastopniki v Stresi razpravljali o potrebah, ki se pripravljajo za ustvaritev evropskega varnostnega sistema: nadaljevala se bodo pogajanja za sklenitev zapadnega zračnega in vzhodnega pakta, pakt o poroštvu avstrijske nezavisnosti pa bo predmet posebne konference v Rimu,

ki se bo vršila proti koncu maja. Vsi ti pakti morejo biti uresničeni delno in postopoma z dvostranskimi dogovori. Seveda morejo doseči vso učinkovitost le v okviru kolektivnega sistema, to je s sodelovanjem Nemčije. — Važni pa sta še dve vprašanji, ki sta se obravnavali na konferenci v Stresi: Prvič, zahteve Avstrije, Madjarske in Bolgarije, da se tudi njim prizna revizija vojaških omejitev, potem ko le-te ne veljajo več za Nemčijo; gledé teh zahtev je konferenca sklenila, da se bodo o njih vršila pogajanja v okviru regionalnih varnostnih paktov, potem ko bo sklenjen podonavski pakt o nezavisnosti Avstrije; torej se je s tem zahtevam Avstrije, Madjarske in Bolgarije v načelu priznala upravičenost. Drugič, zastopniki Italije in Angleške, ki sta pred desetimi leti kot poroka podpisali lokarnski pakt, ki je zavaroval nemško-francosko mejo ob Renu in določil demilitarizacijo porenskega območja, so zdaj v Stresi ponovno potrdili obveznost, ki jih imata ti dve državi po lokarnskem paktu. Ta pakt pravi v svojem 44. členu: „V primeru, da bi Nemčija na kakršenkoli način prelomila določbe členov 42 in 43, bi se smatralo, da je izvršila sovražno dejanje proti državam — podpisnicam tega pakta in da poskuša motiti svetovni mir.“ Dva tedna po konferenci v Stresi je Nemčija poslala v porensko območje svojo redno vojsko.

Tako je bila konferenca v Stresi nadaljevanje razgovorov, ki so se začeli v Rimu in Londonu, sama pa je sprožila nove politične akcije ali vsaj ustanovila zunanje pogoje časa in kraja njihove izvedbe. Neposredno po konferenci v Stresi se je sestal Svet Zveze narodov in sprejel resolucijo, da „Svet... izjavlja, da je Nemčija prelomila obveznosti, ki vežejo vse člane mednarodne skupnosti, da spoštujejo pogojene dogovore, in obsoja enostransko odklonitev mednarodnih dogovorov.“ Prvotno je bil ta zadnji stavek formuliran takó: „...in obsoja nemško politiko enostranske odklonitve pogodb“, ki pa je bil izpremenjen po angleškem posredovanju. To je spet dokaz več za to, kar smo ugotovili zgoraj: navzlic temu, da se je sklical Svet narodov le zaradi francoske pritožbe proti uvedbi nemške redne vojske in da je bilá resolucija naperjena izključno proti Nemčiji, vendar so bile odločujoče države takó obzirne, da niso hotele v obsodbi Nemčije niti imenovati!

Kakor že ob nekaterih prilikah se je tudi zdaj pokazalo, kakó je Zveza narodov slaba, da bi mogla odločilno nastopiti. Ob prelomitvi versajske mirovne pogodbe od strani Nemčije, se je morala zadovoljiti z moralno obsodbo, kajti tudi prisilnih sredstev v obliki reparacij se je znala Nemčija otresti. Takó je razumljivo, da je Svet Zveze narodov prav ob tej priliki sprejel dva sklepa, ki naj okrepiata vpliv in moč Zveze narodov: 1. posebnemu odboru je Svet Zveze narodov poveril dolžnost, naj predlaga določbe, s katerimi bo pakt Zveze narodov učinkovitejši pri organizaciji kolektivne varnosti, in zlasti določbe o gospodarskih in finančnih sredstvih, ki bi se mogla uporabiti v primeru, da katera država članica ali nečlanica Zveze narodov z enostransko odklonitvijo mednarodnih obveznosti ogroža mir (po čl. 16 pakta Zveze narodov je to zdaj mogoče le v primeru vojne); 2. vabijo se vse vlade, ki so dale iniciativo za londonski program ali ki so ga priznale, naj nadaljujejo pogajanja za končno sklenitev dogovorov, ki bi bili sklenjeni v skladu s paktom Zveze narodov in bi zagotovili mir.

Res se pogajanja nadaljujejo na vseh straneh in njihov prvi uspeh je sklenitev francosko-sovjetske pogodbe o medsebojni pomoči: da se bosta

Francoska in Sovjetska Zveza v primeru grožnje ali nevarnosti napada na njuno ozemlje takóј posvetovali; da si bosta obe državi v primeru neizzvanega napada od strani kake evropske države takóј nudili pomoč, če ne bi Svet Zveze narodov mogel enoglasno dati svojih nasvetov; če pa Svet Zveze narodov enoglasno formulira svoje nasvete, si nudita obe držtvi prav takó pomoč in ravnata po določbah čl. 16 pakta Zveze narodov.

Brez dvoma je sklenitev francosko-sovjetske pogodbe med vsemi političnimi akcijami zadnjega časa najpomembnejša. Do sklenitve vzhodnega pakta, ki ga je Sovjetska Zveza predlagala že pred nekaj meseci, še ni prišlo, ker se Nemčija in z njo Poljska zeló obotavljata pristopiti k pogajanjem. Mordà bo to še mnogo težje zdaj, ker tudi Nemčija čuti, da se je francosko-sovjetska pogodba sklenila prav spričo njenih groženj in za varovanje pred njo. V duhu razgovorov v Stresi pa pomeni francosko-sovjetska pogodba prvo stopnjo, prvi dvostranski pakt, ki naj se s sklenitvijo še nadaljnjih paktov razširi v vzhodni pakt, ki bi bil en člen v sistemu evropskega varnostnega kolektivnega sistema, pri katerem naj pa tudi po željah, ki izhajajo iz dodatnega protokola francosko-sovjetske pogodbe, sodeluje tudi Nemčija. Končno pa je francosko-sovjetska pogodba v primeri z vsem, kar se je sklepalo po nemškem sklepu od 16. marca, edino konkretno dejanje zoper oboroževanje in vojne priprave Nemčije. V najkrajšem času se bo na istih osnovah kot francosko-sovjetska sklenila še češkoslovaško-sovjetska pogodba o medsebojni pomoči in to bo novo konkretno dejanje.

Za pravilno presojo francosko-sovjetske pogodbe in sploh trenutnega političnega položaja je treba omeniti in poudariti še nekaj stvari. Sklenjena pogodba ni táka, kakor jo je sprva predlagala Sovjetska Zveza, da bodi namreč pomoč v primeru napada takojšnja in neposredna, brez konsultiranja Zveze narodov. S tem je pogodba izgubila nekoliko na svoji učinkovitosti; to je spet rezultat stremljenja, da se navzlic vsem nemškim sklepom, kakršnikoli so, ne smejo zapraviti možnosti za sporazum z njo. Na Francoskem se je izoblikovala celó struja, ki je bilá proti pogodbi s Sovjetsko Zvezo in za sporazum z Nemčijo. Nasprotno pa so francoski zavezniki, člani Male zveze, z vso odločnostjo delali na to, da se francosko-sovjetska pogodba brezpogojno sklene. Ob tem bi se hoteli pomuditi pri dveh vprašanjih: prvič, kakšne so sploh osnove sodelovanja Sovjetske Zveze z evropskimi državami in drugič, kakšno je po zadnjih odločilnih preusmeritvah zunanje politike dejansko razmerje med posameznimi državami in skupinami, med katerimi imamo v mislih zlasti Malo zvezo.

Mislimo, da se morajo posebej počrtati ugotovitve na francoski in sovjetski strani, da je francosko-sovjetska pogodba dogovor med dvema državama, ki pripadata različnima, popolnoma nasprotnima ekonomsko-socialnima političnima sistemoma, ki nista s temi in sličnimi dogovori prav nič prizadeta. Popolnoma napačno je sklepati, da ta ali druga opušča osnove svoje ureditve. Zlasti Sovjetska Zveza je to v zadnjih letih neštetokrat poudarila. Na razorožitveni konferenci leta 1953. je Litvinov izjavil: „Edini smoter sovjetske vlade je zgraditi socializem na ozemlju Zveze... Sovjetska vlada ne želi niti povečati svojega ozemlja niti posredovati v zadevah drugih narodov. Zahteva zagotovila, da se druge države ne vmešujejo v njeno delo mirnega ustvarjanja socializma. Želi samó biti zagotovljena, da bodo druge države prenehale s svojim oboroževanjem.“ Prav tisti čas se je ustvarjala izključna prevlada štirih velikih sil nad vso Evropo (znani pakt

štirih), pri čemer so bile prizadete zlasti male države, ki bi se jih bile vélike sile porazdelile med seboj po interesnih področjih. Takrat so začutile male države, med njimi zlasti države Male zveze, nevarnost, pred katero so iskale zaslombe pri Sovjetski Zvezi. Njena mirovna politika jim je sama nudila varstvo pred imperialističnimi stremljenji evropskih vélikih sil. V tem času se je podpisal v Londonu med Sovjetsko Zvezo in malimi državami, med katerimi je bila tudi Mala zveza, dogovor o definiciji napadalca in o nenapadanju. Za Sovjetsko Zvezo je „problem napada razredni problem: imperializem je vedno napadalec“. Potem, ko se je na omenjeni razorožitveni konferenci l. 1933, izkazala razorožitev kot nemogoča, je Litvinov predlagal, naj se izpremeni razorožitvena konferenca v stalno mirovno konferenco, ki naj bi okrepila varnost držav s tem, da bi pospeševala sklepanje regionalnih ali splošnih paktov o medsebojni pomoči. Toda sovjetsko pojmovanje varnosti je bistveno različno od francoskega: varnost naj ne temelji na oboroževanju temveč bodi prva stopnja k razorožitvi.

Do uresničenja prevlade štirih pa ni prišlo, ker Nemčija noče pristati na malenkostne spremembe versajskega miru, kakor jih predvidevajo tri velesile. To, kar so ji priznale Angleška, Francoska in Italija v paktu štirih, ji je premalo in sama s svojim orožjem in s pomočjo držav, ki streme po istem, se hoče razmahniti in si povečati oblast. Nasproti Angleški, Francoski in Italiji se je pojavil nasprotnik — Nemčija, zoper katero je bilo treba najti zaveznika. In to pot je mirovna politika Sovjetske Zveze mogla postati zaveznik ostalih treh velikih sil in Sovjetska Zveza je stopila v Zvezo narodov, poudarjajoč osnove svoje politike enako jasno in odločno kakor leto dni prej pri sklepanju dogovorov o nenapadanju. Te osnove so že leta 1933 kratko formulirala „Izvestja“: „Sovjetska Zveza želi ohraniti mir z z vsemi državami brez razločka, bodisi da izvajajo svojo imperialistično politiko pod praporom meščanske demokracije ali fašizma.“

Pravkar sklenjeno francosko-sovjetsko pogodbo smemo šteti samo za nadaljevanje politike, ki se je začela že na razorožitveni konferenci l. 1933 s predlogom Litvinova in lani z vstopom Sovjetske Zveze v Zvezo narodov. Na drugi strani pa vidimo, kako so na dnu teh političnih dogajanj še vedno živa stremljenja, da bi se ustvaril položaj, čigar obrisi so se že začrtavali s paktom štirih. Kajti kaj drugega bi pomenil sporazum med štirimi velikimi silami, kakor uresničenje vlade teh držav? In kakor se evropska politika približuje temu smotru zlasti s tem, da se ustvarja francosko-italijansko sodelovanje, tako se spet čutijo ogrožene po prevladi velesil države Male zveze in Balkanske zveze, ki danes še v večji meri iščejo opore v Sovjetski Zvezi, katere politika ni zavojevalna in ki jih ne ogroža. Že zdaj vidimo, da na primer Francoska popušča od stališča Male zveze v nekaterih konkretnih vprašanjih in da bo verjetno prepustila prevladujoči vpliv pri urejevanju srednjeevropskega in jugovzhodnega položaja prav Italiji. Tako nam je razumljivo, zakaj je Mala zveza tako vztrajala pri tem, naj se sklene francosko-sovjetska pogodba: to pomeni iztrgati Francosko iz izključnega območja velikih zapadnih držav in preprečiti neomejeno prevlado teh držav. In po vsem tem bomo tudi razumeli, da ni brez pomena poudarjanje v francoskih krogih, da predstavljata Francija in Sovjetska Zveza dva različna sistema: ko bi se le ustvarila do neke mere sprejemljiva osnova za sporazum z Nemčijo, ne bi niti Francoska niti druge vélike sile oklevale

pri odločitvi. Vsekakor pa se bodo prizadevanja, da se ustvari taka osnova, nadaljevala. In kaj potem s Sovjetsko Zvezo?

Iz bistva kapitalistične gospodarske in družbene osnove, na kateri stoji politična stavba današnje Evrope, izhaja vodilna črta v zunanji politiki posameznih držav: stremljenje po čim večjih ozemljih in oblasti in samo nujna posledica tega stremljenja je tekma med državami, ki se čutijo zanjo dovolj močne. Zahteva politične sposobnosti in razsodnosti pa je, da je udeležba v tekmi čim smotrenejša in koristnejša, da se sile ne zapravljajo zastonj — ob raznih prilikah je treba pretehtati važnost in odločilnost nastalih dogodkov in pojavov, opustiti kakšen smoter, ki je spričo njih manj neposreden in nujen, poravnati prejšnja nasprotstva, ki postanejo ob novih nevarnostih nevažna. Tako so navidezne nedoslednosti v zunanji politiki raznih držav v resnici le izraz vztrajnega in doslednega stremljenja po moči. Morda bolj kakor kdaj se je to pokazalo v evropski politični dejavnosti zadnjih mesecev. Začele so razpadati tvorbe, ki so veljale za osnovo evropske politične ureditve, in že nastajajo nove kot rezultat novih prizadevanj za organizacijo miru — kakor pravijo diplomati v svojem jeziku. Pri tem je treba zlasti omeniti zблиžanje tako imenovanega revizionističnega bloka držav pod vodstvom Italije in protirevizionističnega pod vodstvom Francoske. Pravilno ugotavlja Léon Limon v januarski številki Evrope, da v kapitalistični realnosti ne obstoji formalni razloček med revizionisti in protirevizionisti in da so glede na svoje interese Francoska in Nemčija, Angleška in Italija zdaj za revizijo zdaj proti njej ali pa celo za in proti istočasno — pač glede na deželo, ki je aktualna in ki se jih tiče ali ne tiče. Ta čas ostaja Nemčija izven sporazumov in prevzema vodstvo evropskega revizionizma ter je močna opora kolonijalnega revizionizma. Toda „če zahtevajo ‚protirevizionistični‘ kapitalisti od ‚revizionističnih‘, naj nehajo s svojo politiko, pomeni to čisto preprosto zahtevati, naj prenehajo biti kapitalisti“, pravi Léon Limon. „Iz tega zaidemo tako v nezasiššan položaj, v katerem mora kapitalizem zahtevati svojo lastno smrt zato, da bi se obdržal.“ Ali nam je Nemčija v Evropi opomin, da bo kapitalizem že zdaj terjal smrt? Ali pa bo Nemčija skupno z drugimi še prej uzrla smoter, zaradi katerega se bodo velike države zблиžale in se za trenutek ognile smrti? Dogodki prihodnjih mesecev bodo pokazali. Brez dvoma pa je pravo težišče političnega snovanja v kolonijalnem revizionizmu — izven Evrope. O tem bomo poročali v enem prihodnjih pregledov.

Albert Kos

Kritika

Mile Klopčič: Preproste pesmi. Slovenske poti XIV. Izdala in založila Tiskovna zadruga v Ljubljani 1954. Tiskala Delniška tiskarna d. d. v Ljubljani. Litografije: France Mihelič. Mala osmerka, osemdeset strani, šest slik.

Po vsakem branju Preprostih pesmi sem pri sebi zapazil isti učinek:

Zbirka me je živo zanimala in me miselno zelo zaposlila; zavedla me je v dolga razmišljanja o socijalni poeziji, o narurni in poklicni revolucionarnosti socijalnih pesnikov, o običajnem ocenjevanju socialne literature pri nas, zlasti pa o tem, kako se bo spet večina levičarskih ocenjevalcev trmasto sukala okoli vprašanja, ali so Preproste pesmi marksistično pravo-